

سالمندی جمعیت: آزمونی بزرگ برای سازمان تأمین اجتماعی

وحید میرزاجانی هرندی^{MA}، علی اکبر حق دوست^{PhD}، رضا دهنویه^{PhD}

^۱ پژوهشکده آینده پژوهی سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران

* نویسنده مسئول: وحید میرزاجانی هرندی، پست الکترونیک: vmirzajani@yahoo.com

Citation: Mirzajani Harandi V, Haghdooost A, Dehnavieh R. Population aging: the great test of the social security organization. Iran J Health Insur. 2025;7(4):285-7.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۰

تاریخ تصحیح: ۱۴۰۳/۱۱/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۶

تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰

سردبیر محترم:

یکی از مهم‌ترین چالش‌های اجتماعی و اقتصادی مطرح است. افزایش امید زندگی، کاهش نرخ باروری، کاهش میل به ازدواج، و مهاجرت جوانان از عواملی هستند که باعث تغییر در ساختار هرم سنی جمعیت در سال‌های آینده خواهد شد. ایران در دهه‌های آینده با چالش بحران جمعیت مواجه و تا سال ۱۴۳۰ یک سوم جمعیت ایران سالمند خواهند بود. این امر می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای بر سازمان تأمین اجتماعی، بازار کار، خدمات سلامت و ساختار خانواده داشته باشد [۲].

روند افزایش جمعیت بازنشستگان نسبت به جمعیت شاغل در بسیاری از کشورها، پیامدهای قابل توجهی برای پایداری بلندمدت نظام‌های تأمین اجتماعی خواهد داشت. با افزایش نسبت بازنشستگان به شاغلان، فشار مالی بر برنامه‌های سازمان تأمین اجتماعی تشدید خواهد شد، زیرا تعداد کمتری از افراد شاغل به حمایت از تعداد رو به رشد دریافت‌کنندگان مزایا، پرداخت حق بیمه یا مالیات خواهند داشت که باعث منفی شدن رشد نقدینگی صندوق تأمین اجتماعی خواهد شد. این ناترازی همچنین چالش بزرگی برای ساختار تأمین اجتماعی بسیاری از کشورهای جهان خواهد بود. محققان پیش‌بینی می‌کنند که با ادامه این روند، بسیاری از نظام‌های تأمین اجتماعی به علت پیشی گرفتن هزینه‌ها نسبت به درآمدها در دهه‌های آینده با ورشکستگی مواجه خواهند شد [۳].

نسبت پشتیبانی، شاخصی است که نشان‌دهنده جمعیت بیمه‌شدگان اصلی به مستمری بگیران تأمین اجتماعی است. به عبارت دیگر این شاخص نشان می‌دهد چه حجم جمعیتی بیمه شده در کشور قابلیت پشتیبانی از مستمری بگیران این سازمان

سازمان تأمین اجتماعی مهم‌ترین سازمان بیمه‌ای کشور محسوب می‌شود. این سازمان از طریق دریافت حق بیمه‌های پرداختی تأمین مالی شده، از طریق شستا سرمایه‌گذاری کرده و با پرداخت مستمری بازنشستگی، از کار افتادگی و بازماندگان، مقرری بیکاری، پوشش غرامت و هزینه‌های درمان و لوازم پزشکی، کمک هزینه ازدواج و کفن و دفن، در تأمین امنیت مالی و سلامتی افراد جامعه، نقش به‌سزایی ایفا می‌کند. این سازمان همچنین با ارائه مستقیم خدمات سلامت در سطوح مختلف یکی از مهم‌ترین تأمین‌کننده‌های خدمات سلامت در کشور است. به تعبیر دیگر سازمان تأمین اجتماعی در تأمین امنیت بسیار تاثیرگذار است و در صورت شکست در رسالت خود، امنیت کشور به مخاطره خواهد افتاد. این سازمان در آینده با تهدیدات و فرصت‌های زیادی مواجه خواهد شد، بنابراین باید ضمن استفاده از فرصت‌ها، برای ثبات امنیت در کشور تاب‌آوری این سازمان در برابر تهدیدات را افزایش داد. یکی از مهم‌ترین تهدیدات آتی برای سازمان تأمین اجتماعی، پدیده سالمندی جمعیت است.

سالمندی جمعیت، به معنای افزایش سهم افراد مسن از جمعیت، به عنوان یکی از ابرروندهای کلیدی جهانی در قرن بیستم شناخته می‌شود. اکنون افراد بالای ۶۵ سال کمتر از ده درصد جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند و این نسبت تا سال ۲۱۰۰ به ۲۱ (خوش‌بینانه) تا ۲۷ درصد (بدبینانه) خواهد رسید [۱]. اکثر کشورهای جهان با سرعت‌های متفاوت به سمت سالمندی جمعیت پیش می‌روند که متأسفانه ایران جزو پرسرعت‌ترین کشورهاست. سالمندی جمعیت در ایران به عنوان

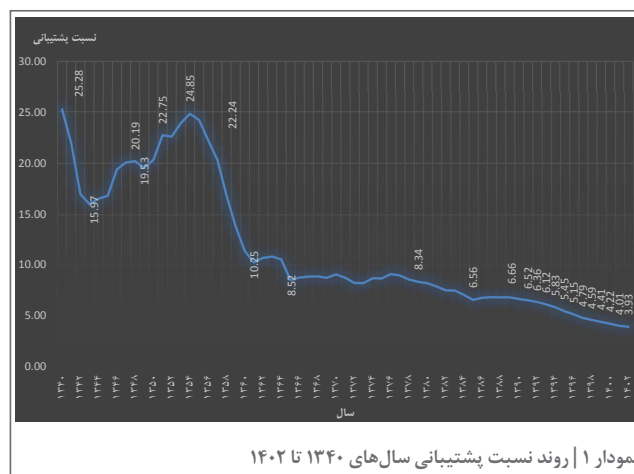
اضافه شود. در ایران آمار شفافی از تغییرات هزینه‌های سالمندان دردسترس نیست اما با اینکه افزایش کیفیت زندگی سالمندان برای جامعه یک دستاورد مهم محسوب می‌شود، این دستاورد برای سازمان تأمین اجتماعی بسیار پرهزینه بوده و انتظار می‌رود در آینده بر این هزینه‌ها افزوده شود [۵،۶].

کشورهای توسعه یافته از امروز برای آینده سالمندی خود سیاست‌هایی اتخاذ کرده‌اند. از جمله این سیاست‌ها می‌توان به طرح کیفیت زندگی سالمندان، تبادل سواد دیجیتال، طرح‌های ابتکاری برای کارمندان سالمند، تقویت انجمن‌های بازنشستگی، افزایش مشارکت اجتماعی و مدنی سالمندان، افزایش سن بازنشستگی، افزایش مهاجری، یادگیری مادام‌العمر، برنامه در ۶۰ سالگی شروع کن، حمایت از کارآفرینان سالمند، برنامه سالمندان نگهدارنده محله، ورزش‌های کم‌خطر برای سالمندان اشاره کرد. سیستم "CPF Life" در سنگاپور یک مدل پایدار بیمه بازنشستگی است که با پرداخت‌های طولانی‌مدت، هزینه‌های سالمندی را کاهش می‌دهد. کشور دانمارک برنامه‌هایی برای آموزش مجدد سالمندان و ارائه فرصت‌های شغلی انعطاف‌پذیر برای افزایش نرخ مشارکت آنها در بازار کار دارد. ایرلند اخیراً در برنامه‌ای به افراد امکان می‌دهد مدت طولانی‌تری کار کنند و بعداً حقوق بازنشستگی بیشتری دریافت کنند. این رویکرد به تعادل فشار مالی بر سیستم‌های بازنشستگی کمک می‌کند. صندوق بین‌المللی پول (IMF) بر نیاز به تغییرات عمیق در سیاست‌ها و نهادها برای حمایت از جوامع پیر تأکید می‌کند که شامل تغییر ساختار رفتارها برای استفاده حداکثری از زندگی طولانی‌تر است. بنابراین ضرورت دارد که کشورمان ایران نیز، به دنبال اتخاذ تصمیمات سیاست‌های امروز برای مقابله با چالش‌های فردای سالمندی خود باشد.

مقابله با چالش‌های ناشی از سالمندی جمعیت، نیازمند رویکردی آینده‌نگر و چندجانبه است. تصمیمات و اقدامات امروز سازمان تأمین اجتماعی، بر آینده سالمندی ایران و تأثیرات آن بر نظام تأمین اجتماعی تأثیرگذار خواهد بود. متغیرهای کلیدی مانند جمعیت تحت پوشش، بار مالی صندوق‌ها، قدرت نظام مراقبت سلامت برای مقابله با افزایش بار بیماری‌های مزمن، توان نظام بازنشستگی برای تأمین امنیت مالی سالمندان، ترویج همبستگی بین نسلی برای کاهش انزوای اجتماعی و غیره عواملی هستند

را دارند. هر چه این عدد کمتر باشد به این مفهوم است که درآمدهای سازمان برای حمایت از مستمری بگیران و سالمندان کمتر خواهد بود. متأسفانه داده‌های سازمان تأمین اجتماعی از سال ۱۳۴۰ تا به امروز، کاهش چشمگیری را درباره این شاخص نشان می‌دهد. این نسبت در سال ۱۳۴۰ حدود ۲۵ بوده درنیمه دوم دهه پنجاه افت چشمگیری داشته و تا انتهای آن به حدود ۱۱ رسیده است. این شاخص تاکنون به ۳،۹ کاهش یافته است. با ادامه این روند کاهشی، در سال‌های آینده اوضاع بدتر از این خواهد شد و درآمد ناچیزی برای پشتیبانی از سالمندان باقی خواهد ماند (نمودار ۱).

روند افزایش هزینه‌های درمان در اثر سالمندی جمعیت، یکی دیگر از مهم‌ترین تهدیدهایی است که سازمان تأمین اجتماعی با آن روبه‌رو خواهد شد. سالمندان به علت کهولت سن، بسیار بیشتر از جوانان نیازمند خدمات درمانی هستند و تقاضا را در نظام سلامت بالا خواهند برد به طوری که سالمندان چند برابر جوانان، از نظام سلامت، خدمات درمانی مطالبه می‌کنند و پس از سن ۶۵ سالگی به ازای افزایش سن نمودار هزینه‌های درمان به صورت نمایی افزایش می‌یابد. هزینه‌های سلامت از حدود ۵ درصد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۹۷۰ به نزدیک به ۱۰ درصد در سال ۲۰۰۹ افزایش یافته است که بخشی از آن به دلیل پیری جمعیت است [۴]. پیش‌بینی می‌شود در آمریکا هزینه‌های مدیکر به علت سالمندی جمعیت از تقریباً ۴ درصد تولید ناخالص داخلی (GDP) در سال ۲۰۲۲ به نزدیک به ۶ درصد تا سال ۲۰۴۶ افزایش یابد. در استرالیا نیز احتمال می‌رود به دلیل حمایت از سالمندان تا سال ۲۰۲۹، ۳۶ میلیارد دلار به بودجه سالانه کشور

تأییدیه اخلاقی: مطالعه حاضر مورد تأیید پژوهشکده آینده‌پژوهی سلامت قرار گرفت.

تضاد منافع: بین نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع وجود ندارد.

سهم نویسندگان: هر سه نویسنده سهم یکسانی در تهیه و نگارش مقاله دارا بودند.

منابع مالی: مقاله حاضر مورد حمایت مالی قرار نگرفته است.

References

1. He W, Goodkind D, Kowal PR. An aging world: 2015 [Internet]. 2016 Mar 1.
2. Dehghan Bonadaki M. Studying the Status of Aging in Future Iran and Its Challenges. Tehran: Research Center of the Islamic Consultative Assembly; 2023. [Persian]
3. Tang B, Li Z, Hu S, Xiong J. Economic Implications of Health Care Burden for Elderly Population. Inquiry. 2022;59:469580221121511. doi: 10.1177/00469580221121511.
4. de Meijer C, Wouterse B, Polder J, Koopmanschap M. The effect of population aging on health expenditure growth: a critical review. Eur J Ageing. 2013;10(4):353-61. doi: 10.1007/s10433-013-0280-x.
5. Blackwell DL, Lucas JW, Clarke TC. Summary health statistics for US adults: national health interview survey, 2012. Vital and health statistics. Series 10, Data from the National Health Survey. 2014;260:1-61.
6. von Wyl V. Proximity to death and health care expenditure increase revisited: A 15-year panel analysis of elderly persons. Health Econ Rev. 2019;9(1):9. doi: 10.1186/s13561-019-0224-z.
7. Bloom DE, Canning D, Lubet A. Global Population Aging: Facts, Challenges, Solutions & Perspectives. Daedalus. 2015;144(2):80-92. doi: 10.1162/DAED_a_00332.

که با کنترل آن سازمان تأمین اجتماعی خواهد توانست تاب‌آوری خود را در مواجهه با سالمندی جمعیت در آینده افزایش دهد. در این سازمان یک دیدگاه آینده‌نگرانه جامع که ابعاد اجتماعی، اقتصادی، و سلامت را در بر گیرد، برای سیاست‌گذاری مؤثر در مواجهه با سالمندی جمعیت ضروری است [۷].

مطالعات آینده‌پژوهی مشارکتی و سازمانی با رویکرد ساخت آینده یا ایجاد انعطاف‌پذیری از طریق برنامه‌ریزی پایدار، به شکل‌گیری آمادگی لازم برای مقابله با چالش‌های پیش رو کمک خواهد کرد. علاوه بر این آینده‌پژوهی ویژگی‌هایی نظیر تحلیل روندهای گذشته و کنونی، ترویج نگاه سناریویی، نگاه مشارکتی، تحلیل ریشه‌ای مسائل، نگاه انتقادی، شبکه‌سازی، تقویت امید و الهام‌بخشی، در نظر گرفتن ملاحظات فرهنگی، تقویت بهره‌گیری از موضوعات نوظهور (نظیر هوش مصنوعی) برای حل مسئله، نگاه سیستمی و جامع دارد و هر کدام از این ویژگی‌ها می‌تواند به سازمان کمک کند تا ضمن بهره‌گیری از فرصت‌های پیش رو در مواجهه با چالش مهم سالمندی بهترین عملکرد را داشته باشد. به این ترتیب، سازمان خواهد توانست با ایجاد استراتژی‌های مناسب، نه تنها به چالش‌های موجود واکنش مناسب نشان دهد، بلکه به سمت فرصت‌های جدید نیز حرکت کند. بنابراین طراحی و اجرای چنین مطالعاتی می‌تواند برای پایداری سازمان و آینده کشور بسیار سودمند باشد.